

УДК 349.2

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ТРУДОВИХ ВІДНОСИН З ПРАЦІВНИКАМИ,
ЯКИМ НАДАНО ДОПУСК ДО ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ**

Селецький О. В.,

*декан юридичного факультету
Навчально-наукового інституту
права і соціальних технологій
Чернігівського національного технологічного
університету, канд. юрид. наук*

Новик Н. С.,

*студентка юридичного факультету
Навчально-наукового інституту
права і соціальних технологій
Чернігівського національного
технологічного університету*

Трудова діяльність у будь-якій сфері тісно пов'язана з отриманням, обробкою та використанням різного роду інформації. Причому в сучасних умовах інформація виступає товаром особливого роду, який має певну цінність. Безумовно, не вся інформація в разі її розголошення працівником може завдати суттєвої шкоди іншій особі, суспільству чи державі, однак існує певна її частина, яка потребує особливої охорони та захисту. Передусім, мова йде про інформацію, що становить державну таємницю.

В Україні, як і в будь-якій країні світу, охороні державної таємниці приділяється підвищена увага, адже її розголошення може завдати шкоди національній безпеці. При цьому для багатьох категорій працівників робота з секретними відомостями – частина трудових обов'язків. Специфіка даної роботи вимагає встановлення певних законодавчих обмежень, пов'язаних з охороною і нерозповсюдженням тієї інформації, до якої у працівника з'явився доступ. Водночас надзвичайно висока відповідальність лягає на його плечі. Так, за порушення законодавства про державну таємницю посадові особи та громадяни несуть дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність згідно із законом.

Під терміном «державна таємниця» Закон України «Про державну таємницю» у ст. 1 розуміє вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у

порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою¹. Спираючись на дане визначення, В. І. Олійник виокремлює наступні ознаки державної таємниці: 1) цей вид таємниці включає відомості (інформацію) у певних сферах життя держави, що закріплені нормативно; 2) ці відомості мають відповідний гриф секретності, суворо регламентований порядок засекречування й розсекречування, процедури допуску до роботи з ними, закріплені на законодавчому рівні; 3) відомості можуть бути відомі або довірені тільки особам, які мають допуск до них, на яких поширюється обов'язок зберігати ці відомості в таємниці; 4) недоторканність відомостей забезпечується державним захистом і встановленою юридичною відповідальністю; 5) незаконне отримання й поширення цих відомостей може заподіяти шкоду передусім національним інтересам².

Загалом залежно від ступеня секретності інформації для працівників встановлюються такі форми допуску до державної таємниці: форма 1 – для роботи з секретною інформацією, що має ступінь секретності «особливої важливості», «цілком таємно» та «таємно» (термін дії допуску – 5 років); форма 2 – для роботи з секретною інформацією, що має ступінь секретності «цілком таємно» та «таємно» (термін дії допуску – 7 років); форма 3 – для роботи з секретною інформацією, що має ступінь секретності «таємно» (термін дії допуску – 10 років).

Допуск до державної таємниці надається дієздатним громадянам України віком від 18 років, які потребують його за умовами своєї службової, виробничої, наукової чи науково-технічної діяльності або навчання, органами Служби безпеки України (далі – СБУ) після проведення їх перевірки. В окремих випадках, які визначаються міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, за погодженням із СБУ громадянам України віком від 16 років може надаватися допуск до державної таємниці із ступенями секретності «цілком таємно» та «таємно», а віком від 17 років – також до державної таємниці із ступенем секретності «особливої важливості».

Надання допуску до державної таємниці, перш за все, передбачає: визначення необхідності роботи працівника із секретною інформацією; перевірку працівника у зв'язку з допуском до державної таємниці; взяття працівником на себе письмового зобов'язання щодо збереження державної таємниці, яка буде йому довірена; одержання у письмовій формі його згоди на передбачені законом обмеження прав у зв'язку з допуском до державної таємниці; ознайомлення працівника з мірою відповідальності за порушення законодавства про державну таємницю.

¹ Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.

² Олійник В. І. Визначення родової належності поняття «державна таємниця» // Право і суспільство. – 2015. – № 5(2). – С. 147.

До спеціальних обов'язків такого працівника належать: не допускати розголошення будь-яким способом державної таємниці, яка йому довірена або стала відомою у зв'язку з виконанням трудових обов'язків; не брати участі в діяльності політичних партій та громадських організацій, діяльність яких заборонена в порядку, встановленому законодавством; не сприяти іноземним державам, іноземним організаціям чи їх представникам, а також окремим іноземцям та особам без громадянства у провадженні діяльності, що завдає шкоди інтересам національної безпеки України; виконувати вимоги режиму секретності; повідомляти посадових осіб, які надали йому доступ до державної таємниці, та відповідні режимно-секретні органи про виникнення обставин, що перешкоджають збереженню довіреної йому державної таємниці, а також повідомляти у письмовій формі про свій виїзд з України; додержуватися інших вимог законодавства про державну таємницю.

Водночас специфікою даних трудових відносин можна вважати також те, що працівник, якому було надано допуск до державної таємниці, і який реально був обізнаний з нею, може бути обмежений у праві виїзду на постійне місце проживання в іноземну державу до розсекречування відповідної інформації, але не більш як на 5 років з часу припинення трудової діяльності, пов'язаної з державною таємницею. Не обмежується лише виїзд у держави, з якими Україна має міжнародні договори, що передбачають такий виїзд, і згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. На громадянина також поширюються обмеження свободи інформаційної діяльності, що випливають зі змісту Закону України «Про державну таємницю».

Відповідно до чинного законодавства за роботу з відомостями, що становлять державну таємницю, працівникові повинна надаватися певна грошова компенсація. Зокрема, таким особам установлюється надбавка до посадових окладів (тарифних ставок) залежно від ступеня секретності інформації: відомості та їх носії, що мають ступінь секретності «особливої важливості», – 20 відсотків; відомості та їх носії, що мають ступінь секретності «цілком таємно», – 15 відсотків; відомості та їх носії, що мають ступінь секретності «таємно», – 10 відсотків¹.

Варто відзначити також, що чинним Кодексом законів про працю України (далі – КЗпП України), на відміну від проекту Трудового кодексу України (ст. 42), належним чином не врегульовано питання нерозголошення державної таємниці як однієї з умов трудового договору. Проте КЗпП України містить підставу припинення трудового договору, пов'язану з державною таємницею, а саме: звільнення з ініціа-

¹ Про види, розміри і порядок надання компенсації громадянам у зв'язку з роботою, яка передбачає доступ до державної таємниці : постанова КМУ від 15.06.1994 р. № 414 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 58. – Ст. 1957.

тиви роботодавця (п. 2 ч. 1 ст. 40) в разі відмови у наданні допуску до державної таємниці або скасування допуску до державної таємниці, якщо виконання покладених на працівника обов'язків вимагає доступу до державної таємниці¹. У свою чергу, Закон України «Про державну таємницю» у ч. 5 ст. 26 додає, що громадянина, якому скасовано допуск до державної таємниці, якщо виконання трудових чи службових обов'язків вимагає доступу до державної таємниці, а переміщення на інше робоче місце чи іншу посаду неможливе, може бути в передбаченому законодавством порядку переведено на іншу роботу або службу, не пов'язану з державною таємницею, чи звільнено. Відзначимо, що повідомлення про скасування працівникові допуску до державної таємниці з посиланням на відповідні положення Закону України «Про державну таємницю» орган СБУ надсилає до державного органу, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, де такий працівник провадить діяльність, пов'язану з державною таємницею.

¹ Кодекс законів про працю України : затв. Законом УРСР від 10.12.1971 р. № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – № 50 (Додаток). – Ст. 375.